
IRODALMI MÚZEUM

AZ IFJÚSÁGI HÍD (1950 ÁPRILISA) JUBILÁL

ÖTVEN ÉVE

B O R D Á S G Y Ö Z Ö

Pontosan fél évszázada jelent meg az azóta áprilisi *Híd*ként emlegetett folyóiratszámunk, amelynek bevezetőjében B. Szabó György már a címben is így fogalmazott: az új nemzedék hangja. S valóban ebben a folyóiratszámban az akkori új nemzedék költői, novellistái, kritikusai szólaltak meg – szám szerint tizenhatan – Bori Imrétől kezdve Fehér Ferencen, Major Nándoron és Németh Istvánon keresztül Tomán Lászlóig, s méltán tükrözte is ez a szám szerkesztőjének a véleményét, miszerint „a fiatalok irodalmi tevékenységének mai képét, jelenlegi eredményeit és sajátosságait, tehát pillanatnyi helyzetét mutatja be, rögzíti”.

Hogy ennek az új nemzedéknek szentelt szám aztán évekre szóló vihart kavart, de mert áttörést jelentett nemcsak a nemzedéki síkon, hanem az irodalomfelfogás tekintetében is, s mert innentől kell gyökereztetnünk irodalmunk, ha nem is a mai, de mondjuk az ötvenes évek modernségét – mert a Symposium-nemzedék csak a hatvanas évek első felében lép föl –, talán nem árt az évforduló kapcsán rávilágítani azokra a társadalmi és irodalmi mozgásokra, amelyek megelőzték e korszakválasztó *Híd*-szám megjelenését.

Ma már teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy Sinkó Ervin első háború utáni, 1950 tavaszán tett vajdasági körútjának, és ezen belül újvidéki találkozásának az írókkal és társadalmi dolgozókkal, rendkívül komoly irodalompolitikai jelentősége volt. Elsősorban irodalmunk további alakulása szempontjából. Rajta keresztül kezdtek a jugoszláviai magyar irodalomban is visszhangozni a második írókongresszus üzenetei, és látogatásától kell számítanunk a szocialista realizmus felszámolásának fokozatos beindulását, az irodalomról esztétikai kategóriában való gondolkodás kezdeteit és azt az átállást a Hídnál, amely mozgalmi jellegét lassan-lassan az irodalminak és kritikainak adja át.

Bár az elmúlt egy-két évtizedben irodalomtörténet-írásunk megnyugtató módon tisztázta háború utáni irodalmunk kibontakozásának főbb kérdéseit, úgy érezzük, mintha Sinkó említett látogatása nem kapott volna kellő nyomatékot. Az áprilisi *Híd* néven ismert, lapunk történetében jelentős fordulatot hozó számnak lassan kötetnyi irodalma lesz, de megjelenésének háttere, s nem utolsósorban a számot követő vitának története, eredményei s következményei mintha kissé még ma is homályban lennének.

Irodalminak nevezett viták már 1948-tól voltak, sőt maga a *Híd* is kezdeményezte őket, de – ezeknek a vitáknak a cégtáblájára elsősorban azok a politikai elvek voltak kiírva, amelyeket az 1945 októberében, négyévi kényszer-szünet után újrainduló folyóirat programcikke így határoz meg: „Mi más programja lehet az új Hídnak az új Jugoszláviában, mint a legharcosabb és a legkövetkezetesebb demokrácia: népuralmunk erősítése, Népfrentünk kiépítése, a reakció elleni kíméletlen küzdelem . . .” A *Híd* tehát újraindulásakor, háború előtti hagyományához híven, mozgalmi orgánum elsősorban, azzal a jelentős különbséggel, hogy figyelme most már a vívmányok megvédésére irányul. Csupán egy-két példa: Az 1947-ben megjelent első háború utáni jugoszláviai magyar írói antológia, a *Téglák, barázdák* Híd-béli kritikusa, Kek Zsigmond azt tartja a kötet legfőbb erényének, hogy az írókat „ma már eszmei közösség, közös út fűzi össze”. Gál költészetét az dicséri, hogy „kételytelen s lendületes lelkesedés”, Szirmai „érdeme” pedig, hogy „a régi zilált társadalom múltán, hangja egy kicsit közelebb került a világosodó társadalomhoz” (mellesleg Szirmainak itt közölt *A vén mesemondó* című novellája még 1929-ben íródott – megj. B. Gy.). Thurzó szelíd lírája is „a felszabadulás óta bontakozott ki”, míg Laták költészete „első versétől fogva a vajdasági proletariátus hangja”. Igazságtalanok lennének, ha nem említenénk azonnal azt is, hogy látja a kritikus a „fáradt közhelyeket és szólamokat”, és a hiányzó „komoly emberi hangot” is. Majtényi például „nem mély problematikájú”, Sinkó pedig „több tudást, kulturáltságot, pszichológiát sürít elbeszélésébe, mint írásművészetet”. Sorolhatnánk ezeket a példákat, de nem ez a célunk. Csupán érzékeltetni a negyvenes évek szemléletét, azt, hogy mindenekfölött álló volt a mozgalom. Maga Kek Zsigmond is sürgeti ugyan a bírálat műfajának megteremtését, megadva hozzá a receptet is: „az alkotólázhoz a büszke építéshez méltó bátor bírálatot, proletármértéket a proletár-művekhez, reális szocialista mértéket a születő szocialista realizmushoz”. A tény, hogy a *Téglák, barázdák* kritikusa határozottan elutasítja Szenteleky táj-lélektani egységet kereső egykori antológiájának elvét, s helyébe csupán szólamokat kínál, bizonyíték, hogy az új helyzetben csak a cselekvés szükségességét érzik, de irányát még nem. Az 1948. évfolyam első számában Lévay Endre értekezik irodalmunk kérdéseiről, aki felrója íróinknak, hogy élményanyaguk csupán a földreform, az államosítás és a szövetségi élet, de ugyanakkor cserébe „csak az új embert, akinek élete már

nem szánelmas vergődés, nem is csupa üres vágyakozás, hanem céltudatos munka” tudta kínálni.

A negyvenes évek *Hídja* tehát erősen agitatív és népművelő feladatokat vállaló. S ebben semmi meglepő sincs, hiszen az újjáépítés az irodalomnál fontosabb, sürgősebb feladatokat diktált, nem is beszélve arról, milyen megpróbáltatások elé állította társadalmunkat a tájékoztató irodás időszak. Ha a *Híd* negyvenes éveinek szépirodalmi, s ezen belül prózai anyagát alapos kritikai elemzés alá vennénk, bizony azt kellene megállapítanunk, hogy egy-két Herceg- és Majtényi-novellán kívül más maradandó szöveget nem termelt. Az okot nyilván abban kell keresni, hogy a megváltozott körülmények és viszonyok között az írók zsákutcába jutottak. A cél, amiért a háború előtti életüket, a szó szoros értelmében is, kockára téve harcoltak, most megvalósulva ott feküdt a tenyerükön. S mit kezdeni vele? Ebben a zsákutcában görcsösen megragadták a beszélgetést kínáló témát, de szinte valamennyi irodalmi jellegű szöveg megrekedt a felszínes kulákgyalázásban. A fekete-fehér ábrázolásmód igazat adunk, aki e kor irodalmáról a következőket írja: „Köztudomású, hogy a felszabadulást követő években majdnem virágba borult irodalmunkban a valóságos dilettantizmus fája: aggasztó vákuum keletkezett, s ennek okát abban kell keresnünk, hogy az újra megszólaló írók pontosan ott folytatták útjukat, ahol a háború elgáncsolta őket. Az ún. szociális irodalom képviselői mind nagyobb hévvel tárják fel a jórészt vulgáris materialista világnézetben alapuló élményanyagot, amelyből a régi Jugoszláviában csak morzsákat szórhattak el, de közben nem veszik észre, szituációjuk és szerepük lényegesen megváltozott. A két háború között kétségekívül fontos szerepet játszott egy-egy művük, hisz a maga módján erősítette a pozitív társadalmi törekvéseket, s emellett gyakran esztétikailag is jobb volt a megfáradt, önnön sebeiben vájkáló, lejárattott eszközökkel építkező polgári irodalomnál” (*Tíz év után*, 156. l.).

A szocrealizmus megszabta kötelekek és a kor „politikai diktátuma” ebben az időben sok gondot, sőt visszahúzó erőt jelentenek. Szirmai Károly például évekig képtelen volt újrakezdeni, mert megítélése szerint írói világa és az akkori irodalmi szerkesztők „ízlése” nemigen találkozhatott egymással, s majd csak az ötvenes években, saját bevallása szerint Andrićnak és Krležának a második írókongresszuson elhangzott felszólalása, valamint Mladen Leskovacnak ugyancsak itt elhangzott értékelése a kisebbségi irodalmakról, s nem utolsósorban Sinkó újvidéki látogatásának visszhangja adja ismét kezébe a tollat. Állításunkat látszik igazolni Olajos Mihály egykori szerkesztő nyilatkozata is, aki harmincöt év távlatából, s nem kisfokú önkritikával mondja, miszerint: „Sok töprengésünkbe került egy-egy mű elbírálása, s nem állítom, hogy olykor nem vetettük el a sulykot . . . Gál Lászlóval bőven találtunk kifogásolnivalókat Herceg János hozzánk beküldött *Jégvirág* című novellájá-

ban, ezért felkértük, írja át . . . A Csépe-versekbe is beavatoztunk. Az is megesett, hogy közöltük a szerzővel: ha nem végez bizonyos módosításokat a kéziraton, nem közöljük . . .”

Hogy az irodalom a *Híd*-ban ekkor még mindig másodlagos szerepet tölt be, azt Mladen Leskovac írószövetségi beszámolója is bizonyítja. Leskovac ugyanis, miután megállapította, hogy a *Híd*-hagyomány megkívánja a „társadalmi és pártpolitikai” kérdésekkel való törődést, a lap történetében először mondja ki: „feladata az, hogy elsősorban irodalmi folyóirat legyen, és így mindenekelőtt a magyarok életét és kultúrmunkáját kísérelje figyelemmel. A jövőben ebben az irányban fog fejlődni a folyóirat munkájának fő vonala”. Hogy Leskovac már korábról is ezt az álláspontot képviselte, arra az 1949 novemberében megtartott *Híd*-vita a bizonyíték, amelyen, Olajos szavaival élve „Leskovac élesen bírálta a szellemi kizárólagosságunkat, az esztétikai értékek jobb megbecsülését kérte számon tőlünk”.

Az ötvenes évek elejéig tehát megfogalmazódik a *Híd* fejlődésének irányvonala, de az elvek megvalósulására még várni kellett, mert az ország más vidékein megindult szellemi liberalizálódásnak a szele itt még csak a leveleket lengette meg. Ekkor, 1950 tavaszán újabb szerkesztőcsere történik egyetlen folyóiratunkban, s bár Ernyes György személyében író helyett ismét társadalmi embert állítanak élére, ez a szerkesztő azonnal zöld fényt ad B. Szabó György elképzelésének, hogy az áprilisi számot teljes egészében szenteljék az *Ifjúság Szavában* publikáló, akkor induló fiataloknak. Így jelenik meg az „áprilisi *Híd*” ismert, tizenhat ifjú munkáját tartalmazó szám, B. Szabó György előszavával.

A számmal azonnal megjelenése után Bogdánfi Sándor humoros formában foglalkozik (a *7 Napban*), s ebből kitűnik, hogy írója a nemzedéki vita felségvizeire utalja a témát. Ezt követi Rehák Lászlónak, a *Magyar Szó* akkori főszerkesztőjének három folytatásban megjelent vitacikke, amely teljes egészében elveti a szám koncepcióját, s B. Szabó bevezetőjét. Még hevesebben reagál az áprilisi *Hídra* Gál László a *Dolgozókbán* s egy névtelen vezércikk (Thomka Gáboré – mint utóbb kiderült) az *Ifjúság Szavában*. Szinte minden írás egyazon refrént ismételt, miszerint „nem ez az új nemzedék hangja”. Ma már nyilvánvaló az is, hogy az akkor igencsak merev adminisztratív irányítás véleménye tükröződött ezekben a cikkekben, s Bori Imre – aki maga is ekkor mutatkozik be a *Híd*-ban – az első, aki Rehák cikkére válaszolva a támadóknak a szemébe mondja, hogy a vita eddigi folyamán „nem a fiatalok ilyen vagy olyan magatartásáról beszélnek, hiszen esztétikai irodalmi értékelést még nem hallottunk”. Bori már ekkor jelzi, hogy ha vitáznak, akkor azt az irodalom nevében, annak fegyvertárával, s ne „elkendőzve, a szocialista realizmus nevében tegyék”. Borinak a *Magyar Szóban* közölt cikke világosan tükrözi azt is, amit Szeli István később úgy értékelt, hogy az áprilisi *Híddal* „a lap korábbi irányzatával gyökeresen szembehelyezkedő új nézetek és esztétikai felfogások

érvényesülnek”. Mi sem természetesebb, mint hogy ezeknek a zömmel főiskolai hallgatóknak és középiskolásoknak már más elképzeléseik voltak az irodalomról, mint szerkesztőiknek. Bosnyák István megfogalmazásában: „a fiatalok az ötvenes évek elején tartalmi vonatkozásban is radikális újítást szorgalmaztak: a szocializmus teoretikus prekonceptió helyett életközpontú irodalmat . . .”

Pontosan erről az életközpontúságról van szó Németh István novellájában éppúgy, mint Fehér Ferenc és Major Nándor verseiben, s mintha ezt kérnék számon a kritikusok is: Bori Imre, Juhász Géza vagy Tomán László.

Németh Istvánnak *Helytelen világ* című novellájában már benne van mindaz, amit ma is fő erényének tartunk: a vajdasági falusi ember sorsát figyelő, követő és érte aggódó magatartás, a jellemábrázolás sajátos és nagyon is autentikus módja, a történet továbbgondolásra serkentése és a hozzá való érzelmi viszonyulásra késztetés.

Fehér Ferencben az érző költő születik meg, akinek gondjai Némethével hasonlóak. Csoda-e, ha *Panaszos dalának* olyan adys feltárulkozását mint: „És kínjaimban mindig ott ég az / én beteges barna bénaságom” nem értették, pontosabban félreértették, félremagyarázták.

Hiába közli éppen az *Iffjúság Szava* Sinkó Ervin cikkét a fiatal írókhoz, amelyben Sinkó arra tanít, hogy az író mindig találja meg a pontos kifejezést, a képet, amellyel olyan hatást kell kiváltatnia, mintha először mondanák ki, amikor két héttel később saját munkatársairól vezércikkben állítja, miszerint „nem ez az új nemzedék hangja”.

Az irodalmi közvéleményt soha addig jobban meg nem mozgató vita hevében, 1950. június 3-án érkezik Újvidékre Zágrábból Sinkó Ervin, akinek véleményére mindenki kíváncsi. Érdekessége ennek az eseményszámba menő látogatásnak, hogy a Sinkó érkezését követő napon jelenik meg Bori Imre válaszának első része, egy nappal később pedig a cikk zárószövege alatt találjuk a Sinkó fogadtatásáról készült fényképes újsághírt. A dolgok összefonódtak, s mint maga Sinkó nyilatkozta jóval később, amerre csak jár, mindenütt az volt a kérdés: Mi a véleménye az áprilisi *Hídról*? A krónikások időközben kiderítették, hogy Sinkó megérkezésekor még nem ismerte a számot, itt az újvidéki Park Szállóban olvasta végig, igen figyelmesen, mint az majd ki is derül. Az események krónikájához tartozik, hogy a kultúrszövetség meghívására érkező Sinkó egyik megbeszélés „feladata” volt az áprilisi szám értékelése, de a korabeli sajtó csupán azt jegyzi, hogy a zágrábi íróvendég „június 4-én Noviszádon a Híd szerkesztőségében tartott előadást a vajdasági magyar írók részére A polgári és a szocialista realizmus az irodalomban címmel”. A *Magyar Szóban* nincs nyoma a fiatal írókkal való találkozásnak. Néhány héttel később az *Iffjúság Szava* közli e beszélgetés szövegét, föltehetően Sulhóf József gyorsírói jegyzetei alapján.

Sinkó a beszélgetést azzal kezdte, hogy szerinte „nagyjelentőségű a *Híd* szerkesztőségének a kezdeményezése”. Nos, ez a diplomáciai szótár segítségével megszovegezett szavak mögött konkrétumok még nem sejlenek, a vitát figyelemmel kísérőknek azonnal észre kellett venniük, hogy Sinkóból nem az indulat, s főleg nem a rosszindulat beszél. A sok elmarasztalás után, most egyszeriben „nagyjelentőségű” lett a sokat támadott, s koncepciójában többször is megkérdőjelezett *Híd*-vállalkozás. Sinkó azt is jól tudta, miszerint nemzedéki vita folyik, ezért sietve állapítja meg azt is, hogy nálunk nem állhatnak szemben öregek és fiatalok, mert „forradalmárok az öregek, akik a szocializmust építik, de forradalmárok a szocializmust építő fiatalok is”. Ergo: a nemzedéki vitának nem lehet „tárgyi alapja”.

A szónok e néhány bemelegítő gondolatfutama azt sugallja, hogy a békéltetés stratégiáját építi. Először is ügyesen kiverte a számot támadók, a koncepciók megkérdőjelezők kezéből azokat a nem irodalmi jellegű érveket, amelyeket a lehangosabban hirdettek: mindenekelőtt a nemzedéki ügyeket és az állítólagos ellenzéki séget. Sinkó bevezetőjében fejére olvassa az akkori *Híd* szerkesztőségének, hogy mindössze nyolc–tíz nevet szerepeltetnek a folyóiratban, azt a látszatot keltve, mintha itt nem létezne komoly szellemi erő. „Mintha egy szűk körű társaság monopóliuma lenne a *Híd*” – mondja indulatosan, holott egy folyóiratnak az is állandó feladata, hogy újabb neveket fedezzen föl, teret nyisson a fiatalok érvényesülésének.

Mintha csak kapóra jött volna a zágrábi íróvendég számára a vita, hogy figyelmeztessen az utánpótlás szükségességére. Hiszen ekkor még a jugoszláviai magyarság kultúrája egy fehér folt volt. A könyvkiadás éppen csak éledezett, egyetlen színházunkban vidéki műkedvelőkből verbuvált társulat játszott, csak néhány hónappal előbb indult a rádió magyar nyelvű adása . . . Sinkó a fellépő új nemzedékben megsejtette azt a szellemi erőt, amely egy magasabb szinten lesz képes ellátni a művelődés feladatait. Gáncsot vetni elébük, megbénítani őket kibontakozásukban, nagy vétek lett volna. Sinkó természetesen nemcsak kultúrpolitikai célok hangoztatására használta ki a fiatal írókkal való találkozást, feladatának érezte az áprilisi szám bíráló elemzését is. Szigorú bírónak mutatkozott. Dicsérte például Németh István novelláját, de mindjárt rámutatott képzavaraira, mondatépítésének hiányosságaira is. Fehér Ferenc egyéni hangja is csak akkor szólal meg, ha elegendi Ady kezét. Tetszenek Petkovics novellájában a hasonlatok, de kifogásolja az ideológiai magyarázkodást. Csak Major versére nincs kritikai észrevétele: „A vers erénye, frissessége és ritmikájában . . . Üde hangot üt meg benne a költő, és ezt a hangot végig fokozni is tudja.” Elemzése során fölhívta a fiatal írók figyelmét arra, hogy a számban több iskolai dolgozatra hasonlító írás van, hogy a polemikus és problematikus kategóriák még közletről sem rokoníthatók. Dicsért és bírált,

elemzett és véleményezett több mint három órán keresztül. És mennyivel másabb hangnemben, mint az addig történt!

Sinkó ebbe a beszélgetésébe „becsempészte” a II. írókongresszus üzenetét is. Elmondta, hogyan kellene felszámolni a szocialista realizmus szűk, szektás és dogmatikus vonalát, mert a „szektás álláspont a hitetlenség álláspontja is”.

Nem vagyunk a nagy szavak hívei, s nem is szeretnénk túlbecsülni Sinkó 1950 júniusában tett újvidéki látogatásának jelentőségét, de e gyorsírói jegyzetek alapján történő beszélgetés rekonstrukciója egyértelműen arra utal, hogy Sinkó Ervin olyan irodalom, olyan kultúra megteremtését sürgette, amely képes a szintetizálásra, amely a művészetet nem napipolitikai, hanem egyetemesebb céloknak veti alá, s nem utolsósorban olyat, amelyet az ember életszükségletének tekint majd. Őt évtized távlatából, most már valóban nem nehéz megállapítani, hogy Sinkó említett látogatása új perspektívát nyitott, egy kicsit lazított a hivatalos irodalompolitikai merevségen, elindítva egy folyamatot, amely, ha azonnal nem is, de igen gyorsan meghozta eredményét. Az áprilisi *Híd* munkatársaiból rendkívül erős nemzedék lett, olyan, amelyhez hasonlóra aztán majd két évtizedet kellett várni. Útravalóul az írói pályához mindenképpen jól jött mindaz, amit Sinkótól kaptak.

Generáció és értékrend körüli vita zajlott le tehát egy időben a *Híd* áprilisi száma kapcsán. Az előbbire már Bori Imre is rámutatott ReháK Lászlóval folytatott vitája kapcsán, mondván: „Én csak annyit felelek: az »öregeket«, az idősebb írókat, ReháKot, Gált, Bogdánfit, de Lőrincet és LatáKot is, éppen annyira terheli a felelősség, hogy a fiatalok így tévelyegnek, és így írnak, mint magukat a fiatalokat. Akkor, amikor szerte Jugoszláviában folyóiratok gyűjtik maguk köré a fiatal írókat, széles teret nyitva tevékenységük előtt, akkor, amikor nagy, elismert írók – mint Ivo Andrić, Krleža –, érdeklődnek a fiatalok problémái iránt, eljárnak munkamegbeszélésekre, addig nálunk még egy lépés sem történt arra vonatkozólag, hogy a fiatalok munkáját helyes mederbe terelve bekapcsolják őket is az irodalmi termelésbe.”

Ugyancsak itt olvashatunk a törekvésekről is, arról, valójában mit is akar ez az új nemzedék. „Igazi irodalmat akarunk – írja Bori 1950 június elején –, olyat, amelyben végre emberek is szerepelnek, és nem csak a termelőeszközökről szól az ének. Tomán erősebben, mint kellett volna, de nagyon találóan idézte a »dobhártyaszagatót« traktordübörgést. Jellemző tulajdonsága ez vajdasági líránknak. Arról van szó, hogy líránk, az eddig megjelent versek alapján, inkább mondható a termelőeszközök költészetének, mint a szocialista, az új ember érzésvilágát kifejező műalkotásnak. Ami ezen kívül van – tehát nem a traktor, a füstölgő gyárkémény, az ívelő híd költészete – . . . azt látjuk, *embertelen* a szó betű szerinti értelmében . . . Ez hiányzik líránkból, de hasonló betegségben szenved prózánk is . . .”

Hogy a *Híd* áprilisi száma körül nem zárult le a vita még egy év múltán sem, számos irodalmi dokumentum bizonyítja. Lényege pedig az, amit Tomán László 1951 áprilisában így fogalmazott meg: „Mi nem akarjuk válságba sodorni irodalmunkat, sőt a kezdődő válságtól akarjuk megmenteni.” És sikerrel tették, mondjuk meg.

A folyóirat történetében az 1950/51-es esztendő t ugyanis átmeneti időszaknak kell tekinteni. Mind több a folyóiratban az irodalmi szöveg, s ezzel arányosan csökken a társadalmi haladást, a gazdasági életet, a világpolitikai eseményeket méltató és kommentáló írás, mert ezt a feladatot az oldalszámban is mindinkább bővülő *Magyar Szó* és a hetilapok veszik át. A *Híd* pedig immáron Majtényi Mihály szerkesztésében mindinkább az irodalom és a művészetek felségvizeire kormányoz. Természetesen ez az áthajózás korántsem szélcsendes időben történik, s a *Híd* hajójába bizony be-becsapnak a hullámok. Szinte 1951 végéig tart a fiatalok *Hídja* körüli vita, de ez termékenyítő hatású is, mert mint Bori Imre írja, az ötvenben indult írónemzedéknek „nem kisebb szerep jutott, mint az, hogy a jugoszláviai magyar irodalom adminisztratív korszakát lezárva, az irodalmat közelebb vigye a vajdasági élet konkrét kérdéseire”, s Vajdaság „felfedezésének” meghirdetésével nem eszményi képeket, hanem valóságos életjelenséget vegyen szemügyre, másfelől pedig igényességével és esztétikai szenzibilitásával az emberi élet hétköznapjainak rajzaiban ezeknek a hétköznapoknak esztétikai jellegű kritikáját adja, s irodalmunkat az individualizáció irányába is elindítsa, tagadva mind a régi *Híd* szemléletének dogmatikus hatását, mind a *Kalanyá*ban akkor érvényesült kisebbségi magatartást és szemléletet.

Hogy ez hogyan s miként volt lehetséges, arra már 1951 nyarán választ kapunk B. Szabó György irodalmunk időszerű kérdéseiről szóló értekezéséből. B. Szabó György tanulmányaiban arra figyelmeztet, hogy a szovjet irodalomelmélet revíziója felszínre hozta a tévedések és a tudománytalanságok egész sorát; felfedte a szovjet esztétika dogmatikus és bürokratikus jellegét, és siettetett irányító hatásának felszámolását irodalmunkban és művészetünkben. „E revízió során jutottunk el a nyugati burzsoá irodalom és művészet dekadens, emberellenes és haladásellenes jellegének a feltárásáig, és ez a harc vetette fel és sürgette az író és művészi alkotás szabadságfogalmának és követelményének meghatározását a szocializmusban.” B. Szabó György szerint irodalmi és művészeti életünkben beállott „erjedés” elválaszthatatlanul összefügg társadalmunk forradalmi jelentőségű eredményeivel és a szocialista demokrácia megvalósításával. Mi sem lenne értelmetlenebb, de veszélyesebb is, mint művészeti életünk mai hullámzását „csak esztétikai forradalomnak minősíteni”, s e korszak műalkotásait elfogulatlanul „már egy új, magasabbrendű szocialista művészeti irányító megnyilatkozásának tekinteni”.

A jugoszláviai magyar irodalom útjai abban keresendők, hogy: „Hazánkban megvannak a magyar irodalom művészi fejlődésének objektív fejlődései – mondja B. Szabó –, de vajon elképzelhető-e társadalmi valóságunk művészi ábrázolása olyan írók nélkül, akiknek emberi és művészi öntudatában a valóság művészi kifejezéséért való törekvés nem párosul azzal a művészi elhatározottsággal és becsületességgel, amely nélkül nincs művészet, nincs irodalom, és mely nélkül a valóság művészi kifejezése közönséges leckefelmondássá alacsonyul? Művészileg helyesen ábrázolja az új társadalmi viszonyok kihatását az egyénre és a társadalomra, és kifejezi e fejlődésfolyamattal létrehozott emberi érzések és gondolatok, szenvedélyek és élmények egész gazdagságát, úgy hiszem, erre csak valóban fejlett emberi és művészi öntudattal rendelkező alkotó művész képes.

Irodalmunk művészi színvonalának emelésére való általános harc szükség-szerűen egybeesik íróink emberi és művészi tudatának fejlesztésével. Íróink művészi öntudatosságának folyamatát nem szabad elvontan vagy mechanikusan értelmezni; semmi sem ártalmasabb, mint ezt a folyamatot rendszabályokkal és utasításokkal befolyásolni, azt hinni, hogy ezt a kérdést valami irodalmi vita formájában napilap vagy hetilapok hasábjain megoldhatnánk.”

Irodalmunk kérdéseiről elmélkedve B. Szabó György eljut a *Híd*ig is, amelynek szerkesztésében fogyatékoságokat lát, bírálja az írókkal szembeni engedményeket. Majd pedig kimondja, miszerint: „a folyóirat belső átalakulása irodalmi, művészeti és kritikai folyóirattá szükségszerűen eredményezte az eddigi célkitűzések leszűkítését és a *Híd* művészeti és irodalmi irányelveinek szabatosabb és precízebb megfogalmazását. Nem csak a szerkesztői bizottságon múltott, hogy irodalmunk célkitűzései nem eléggé céltudatosak; íróinkon is múltott, hogy a *Híd* ingadozása olyan érezhetővé vált. Azok a tényezők, amelyek szükségessé tették a *Híd* átalakulását irodalmi orgánummá – társadalmi fejlődésünkben kinövő tényezők voltak”.

Tanulságos ezzel kapcsolatban idézni Bányai János véleményét, aki továbbfűzve B. Szabó gondolatát, kifejti, hogy az „irodalmi orgánummá” válás nem pusztán szerkesztői vagy testületi elhatározás kérdése volt, „a társadalmi tényezők és az irodalmi kritériumok átrendeződése eredményezte. Nem külső feltételek tehát, hanem az irodalmi gondolkodás kialakulása, az irodalmi értékrend átértékelése . . .” S mindez összefüggött a társadalom és a társadalmi tudat összképének átformálódásával is. Persze, B. Szabó azért használ élesebb tónust tanulmányaiban, mert érzi, hogy a lehetőségek ellenére, az ötvenes évek elejére sem születtek meg azok a művek, amelyek igazolták volna az átalakulást. „Mert az új kritériumok – kommentálja Bányai B. Szabó szavait – egyben szigorúbb kritériumok is. Az irodalmiság újszerű értelmezése magas szintű elvárásokat is teremt. A lehetőség és a lehetőség kihasználása közötti eltérés ez. Szerintem természetes eltérés. Egyben ösztönző hatás is.” B. Szabó

a továbbiakban a társadalmi körülmények kontextusában igyekszik megmagyarázni a kritika feladatait is, mert szerinte olvasóközönséget kritika nélkül nem lehet nevelni. Csakhogy az irodalmi orgánummá válás feltételezte volna a kritika meglétét is. Viszont volt-e kritikánk, illetve ha volt is, milyen volt? A negyvenes évek *Híd*jában úgyszólván nem volt kritika. Az első hazai műről szóló helyzetfelmérő elemzés – mint már utaltunk rá – Kek Zsigmond *Téglák, barázdákról* írt irodalmi bírálata, majd Thurzó Lajos mutatja be Sinkó *A vasút* című riportkönyvét, Hock Rezső foglalkozik Majtényi novelláival, Steinfeld Laták verseivel, Herceg János pedig Lukács Gyula háborús könyvével és Illyés *Puszták népével*. Az ötvenes évfolyamban találjuk Majtényi Laták novelláinak, Herceg Thurzó verskötetének és Tomán Debreczeni verseinek méltatását. S ekkor írja első kritikáit Bori Imre: előbb Sinkó, majd Majtényi elbeszéléseit elemzi a *Híd*ban, hogy a következő évben Szirmai Károly Herceg novelláiról és Debreczeni regényéről mondjon véleményt. S ez az, amit B. Szabó jegyzetei fogalmazásakor figyelembe vehetett. Pontosabban azt kellett látnia, hogy a *Híd*nak még nincs kritikája, s tulajdonképpen nem is lesz, majd csak a következő évtől, amikor Bori Imre személyében a folyóirat megkapja első igazi kritikusát, aki mellett több-kevesebb rendszerességgel még Szirmai Károly és Herceg János, a fiatalok közül pedig Tomán László és Bálint István közül könyvismertetőket, s teszi meg kritikai észrevételeit. Azt kell tehát megállapítanunk – amit Bányai János mondott Szirmairól, a *Kalangya*-kritikusról –, hogy „hiába keresnénk egy esztétikai vagy poétikai fogalmakkal körülírt, elméletileg átgondolt irodalom- vagy költészetfogalmat, és hiába keresnénk egy pontosan körvonalazható intellektuális alapot, amelyről kritikaírása kiindult.”

Amíg a kritika várat magára, a fokozatos „átformálás” jegyében születőben vannak azok az új művek is, amelyek majd igazolni tudják az elvárásokat is, s innen, az ötvenes évek kezdetétől alakul majd ki a *Híd* arculata is. Ugyanis az ötvenes évektől errefelé haladva születnek majd meg azok a szépirodalmi alkotások, amelyeknek meglesznek a maguk felismerhető jegyei. Az említett két évet vizsgálva azt kell mondanunk, hogy míg 1950-ben tizenhat novellista szerepelt az évfolyamban, a következőben már huszonkettő. Számos új névvel is találkozunk ekkor, 1950-ben Bona Júlia, Borbély János, Németh István, Petkovics Kálmán, Saffer Pál, Sulhóf József, Szirmai Károly és Újlaki Frigyes neve tűnik fel a folyóiratban. A következő évben pedig Bencz Boldizsár, Bogdánfi Sándor, Burány Nándor, Ipacs József, Kántor Oszkár, Komáromi József Sándor és Urbán János. Már a pusztasors felsorolás is bizonyítja, hogy itt valami jelentősnek kell majd történnie, hiszen a majd húsz új, többnyire fiatal mindössze két év alatt szinte egyedülálló példa a *Híd* történetében.

S ha azt mondtuk, hogy 1947-től a *Híd* minden évfolyamának megvolt a maga íróegyenisége, akkor ezt mondhattuk az ötvenes évtizedére is. Mэгhozzá mindjárt az induló nemzedék egy tagja, Németh István ugrott ki novelláival.

A januári számban jelent meg *Gyilkosok* című elbeszélése, amely sok mindent felcsillant abból, amit Németh István novellisztikájában jónak tartunk. Elsősorban megfigyelőképességét, amely tulajdonképpen azt az érzést kelti, hogy ő sokkal többet tud alanyáról, mint amennyit elmond. Újságírói módszer, mondhatnánk, talán jogosan is, de ez tulajdonképpen mit sem von le értékéből, abból, hogy drámai pillanatokot ragad meg, plasztikusan adja elő megfigyeléseit, hőseinek lelkivilágát elemzi és tárja elé.

Többnyire paraszti figurák mozognak Németh István novelláiban, s mint Gerold László figyelmeztetett rá: „Írónk kevésbé szeret történeteket kitalálni, szerkeszteni, ő megfigyel, amit észlel, azt rögzíti, ami viszont inkább a riportterre, mintsem a novellistára jellemző, de a rögzítés, a széppróza nyelvén nemegyszer enyhén lírával megfuttatva történik.” Leíró módszere nem zárja ki sem az író jelenlétét, személyes részvételét, sem pedig azt, hogy drámai pillanatok és eseményeket ragadjon meg. Novellái éppúgy lényegre törők, mint riportjai, nélkülözik a színes kitérőt, a kanyargó mellékszálakat. Azonnal a dolgok közepébe vág, hogy végül elfércelje a szálakat, ne hagyjon kételyt semmi felől. A *Gyilkosok* Vágó Pétere is tipikus Németh István-i hős, olyan ember, aki nyitástól takarásig a szőlőben van. Sőt, „még takarás után is – ha nincs oly kutyahideg – a gyümölcsfákat nyesi, s a száraz leveleket, amiben lepke rakta le utódait. Leszedi és elégeti. Olyan sima, egészséges gyümölcsfák és gazdag szőlő nincs a közelben”. Ennyit bevezetőül, jelezve, hogy a becsületesség és a lelkiismeretesség mintaképe Alajos úr napszámosa, Vágó Péter. Mindössze néhány sor, de benne van a teljes ember. Ha végül fekete-fehérre is sikerül Vágó és Alajos úr szembeállítása, érthető, hiszen Alajos úrék meghempergetik a hóban Vágó gyermekét, s a tüdőgyulladás végül a gyerek halálát okozza. A *Gyilkosok* a szociográfiai leírásokat tartalmazó novellák sorát nyitja majd, s bár nem hibátlan alkotás, jelzi, hogy írója összetettebb írói vállalkozásra is képes. Sajátos írói természetéről tesz benne tanúbizonyosságot az író, arról, hogy mind a kifejezés, mind az alakítás irodalmi lehetőségeit felismerte. S még inkább megmutatkozik ez *Hejytelen világ* című novellájában. Nem csoda, hogy B. Szabó György éppen ezzel a novellával indította az „áprilisi Hidat”, s hogy ezt tartotta leginkább új hangnak, még akkor is, ha Sinkó több hibájára is figyelmeztet. Figyeljük csak meg, hogyan viaskodik önmagával a kocsmához közeledve a *Hejytelen világ* hőse. „Még ez a hosszú kerítés és ott van. Szárazakat nyel sűrűn egymás után . . . Egész héten át inaszakadtáig lapátolta a dög-nehézsarat, a kubikos gödörből, s most sajnál magától egy fityóka pálinkát?! Dehogy! Csak egy fityóka után jön a második, aztán a harmadik és a tizedik, és ottragad, és egész heti munkája odavész, a gyerekek meg egy hétig koplálnak. Ezért fél bemenni. Most már ugyan be muszáj lépnie, kétkézzeel húzza az ördög. De csak egy féldecire – gondolja majdnem hangosan, hogy hangjától szinte maga is megretten. Benyit.

Vállán megfogja a kócmdzagot, hogy kiakassza nyakából az ásót, lapátot, hogy a sarokba támassza. Ez szinte már gépies mozdulat, de akkor ötlük eszébe: csak egy féldecire jött, azt állva is fölhajthatja, és már fordulhat is kifelé. Nyakába hagyja hát a szerszámokat. Oda lép a pléhvel bevont söntéshez, s kér egy kisüveggel. Felét azonnal kiissza, előbb megöblíti vele a száját, aztán egy kortyintással lenyeli. Hatalmasat sétál az ádámcsutkája. Az alacsony kiskocsmatömve van emberekkel. Mindegyiken hetes szakáll, szennyes ing, konyult kalap, sallangos gúnya. Hangos lárma, kiabálás, danolás, káromkodás, veszekedés keveredik érthetetlen hangzavarrá . . .”

Tatár János az első után nem kér többet, hazamegy. Otthon üres tál, éhezögyerekek fogadják. Majd civakodás, veszekedés kezdődik, fokozatosan kibírhatalatlanná válik az otthon. S miután válasz nélkül maradnak az asztal mellett üres, korgó gyomorral megszóvegezett kérdései, s miután remény sincs a változásra, fölkel, beveri az ajtót, s már fut, fut is a kocsmá felé, mert „úzi az undok élet, melyben jónak lenni irtózatosan nehéz”. Hogy megkeseredik Tatár élete? Nem kell rajta csodálkoznia. Mind elesett ember ez, mondja Németh István, s mindnek a szíve csordultig van keserűséggel.

Németh István *Hidban* közölt novelláival sikerült megtalálnia társadalmi valóságunknak azokat a szeleteit, amelyeket irodalommal lehetett és kellett formálni. És valóban mennyivel más ez a hang, mint a *Hid* novellistáinak zöméé.

Az ötvenes évfolyamban olvashatunk először Szirmai-novellát is, alatta a szerkesztő lábjegyzeteként: „Szirmai Károly a régi, háború előtti »Kalangya« főszerkesztője, Szenteleky Kornél kortársa és barátja, akinek nagy érdemei vannak a (háború előtti) vajdasági magyar írás első lépéseinél. A kitűnő novellista – aki különben 1941-ben lemondott a »Kalangya« szerkesztéséről –, ezzel az írásával jelentkezik a »Hid« régi és különösen új olvasói előtt.”

Szirmai *Patkányok* című „bemutatóközö” novellája azonban nem tartozik sikeresebb alkotásai közé. A gyártelepi gyermek halálának története eléggé konstruált, minden a véletlenre van bízva, s az írás is darabos. Viszont erénye, hogy rövid ecsetvonásokkal kitűnően sikerül megfestenie a mindenkori tisztviselő portréját. Kosztolányitól tanult precízséggel jellemzi Kessel nevű hőst, aki mindig „Az utolsó pillanatig dolgozott. Csak akkor tette le tollát, mikor élesen elbődült a gyár szirénája. Gondosan elrakosgatta írószereit, a könyvelési lapokat és mellékleteket bezárta a vasszekrénybe, s lassan a fogashoz lépett. Miután felvette szürke felöltőjét és puhakalapját, átható, hűvöskék szemével még egyszer végignézett osztályán, s száraz jónapotall elköszönt. A többiek szinte felszabadultlan lélegeztek fel, midőn nehéz szótlanságot árasztó tompa alakja eltűnt az ajtón.

Otthon az előszobában ugyanezzel az egyenletes gépiességgel szabadult felöltőjétől, kalapjától, majd szélesre tárva az ajtót, megszokott, átható nézé-

sével belépett az izléses ebédlőbe. Az asztalon, hófehér terítőn, már ott párolgott a jóillatú leves, amelyet pontosságban szokott felesége – egy magas, lágytestű barna asszony – már előre betálat. Mint rendszeresen . . .”

Szirmai jól ismerte ezt az embertípust, hiszen ő maga is tisztviselőként élte le az életét. De meglátásai pontosak, precízek, mondatai tömörek, szinte sehol egy fölösleges szó. Tényközlő, riportszerű modorban írt novella, s mint realista novelláinak legtöbbszörével, itt is célja a minél pontosabb ábrázolás, s ebben gyakran a legapróbb részletekig ragaszkodik a valósághoz. Ez a novellája a valóságközelség néven emlegetett novella típusához tartozik, amelyek kétségkívül gyöngébbek a víziósoknál, de mint láthatjuk, vannak értékei is.

Szirmai Károly jelentős korszaka a *Híd*-ben 1951/52-ben következik be. Ekkor kilenc novelláját is olvashatjuk, s mellette három figyelmet érdemlő kritikát Herceg János *Bors és fahéj* című elbeszéléskötetéről, majd pedig Debreczeni József *Hideg krematóriumát* és Majtényi *Garabonciását* méltatja. Nemcsak állandó jelenlétét kell ekkor észrevenni, hanem azt is, hogy írói felfutásának utolsó előtti állomásához érkezik. Az ötvenes évek eleje után majd csak 1964 és 1966 között lesz Szirmainak egy újabb, egyben utolsó figyelemre méltó írói korszaka.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy az áprilisi *Híd* és a szerkesztőcsere azonnal és gyökeresen megváltoztatta a *Híd* szépprózáját. Nem. Amikor azt mondjuk, hogy az 1950/51-es esztendő átmeneti időszaknak tekinthető, éppen arra gondolunk, hogy egy ideig még mindig „virágozik a szocialista realizmus fája”. Ezek a jelek mutathatók ki Brindza Károly mindhárom novellájában, de Kolozi Tibor, Sebastyén Mátyás, s az akkor először jelentkező Saffer Pál, sőt Majtényi Mihály novellájában is.

Saffer *Keresztúton* című novellájának hőse és felesége azért forgolódik álmatlanul az ágyban, mert szövetkezetbe adták lovaikat, s eljött a leszállítás napja. Van ebben a situációban némi drámai feszültség, hiszen egész életük gyümölcsétől válnak most meg, de az író úgy ellaposítja a történetet, hogy a lelki folyamatok nem érhetnek be, s így a jelzett drámaiság sem jut kifejezésre.

A *Forró föld*, amely címadó novellája is lett Majtényi novelláskötetének, egy öreg postást állít elénk. Azért internálják, mert fia átszökött a partizánokhoz. Az ártatlan öregben kínzása közben érlelődik meg fia tettének helyessége. A megszállók kegyetlenségeit és a fiatal ellenállók tetteit szembehelelyező novella sokszor döcögő, ami viszont érték benne, az a hatalmat képviselő rendőrtiszt és postamester, és a kisember Kürti élő alakjának megformálása.

A megszállás évei foglalkoztatják Majtényit a *Vörös csillag* című novellájában is, amelyben apa és fia most ellenfélként állnak szemben egymással. S az apa még mindig nem látja, nem érzi, hogy körülötte megindult a föld: „hogy jönnek, egyre többen jönnek a mieink, munkások, parasztok, a mi fiaink – holnap a te fiad is fegyverrel a kezében . . . Mert ma még csak a villanytelep

robban, holnap az országút nyílegyenes vonalában megindul a seregek özönlése”. Juhász Géza figyelmeztet rá, miszerint Majtényi mondanivalójának lényege láthatóan a polgári szemléletben lejátszódó változás, az általa öröknek hitt hatalom megrendülésének kényszerű tudomásul vétele, s az ellenségtől zsákmányolt fegyverrel, foltos ruhában, rossz lábbeliben harcolók létezésének, erejének elismerése. Közvetve tehát annak a polgári-kispolgári magatartásnak a tarthatatlanságát, csődjét ábrázolja az író, amely szerint a politika, a háború a nagyhatalmak ügye, s a polgár csak tétlen és tehetetlen szemlélője lehet az eseményeknek.

Mint ebből a néhány példából is láthattuk, az ötvenes évek elején irodalmunkban még jelen van a forradalmi láz, a romantikus szertelenség és lobogó idealizmus, még mindig vannak nézetek, amelyek a művészi forradalomból akarják származtatni a társadalom megváltoztatását.

A *Híd* szerkesztői nyilván nagyon hittek a pályázatokban, mert 1951-ben, amikor Majtényi Mihály végleg átveszi a *Híd* szerkesztését – s személyében először kap író-szerkesztőt a folyóirat –, ő is azonnal pályázattal kísérletezik. Nem tőri le az előző próbálkozások sikertelensége. Csakhogy Majtényi tudta, tudhatta, hogy az áprilisi *Híd* kibővítése a lehetséges pályázók névsorát, s ő nyilván a fiatalok jelentkezésére is számított. Nem csalódott, sőt. A pályázatra születik meg Fehér Ferenc *Bácskai szimfóniája*, amely a bolmáni csata résztvevőinek állít emléket. Fehér Ferenc a verspályázatot nyeri meg. Major Nándor pedig *Tűz a tarlón* című novellájával a pályázat második díját (az elsőt nem osztották ki). Mellette még Bogdánfi Sándor *Eső után* című elbeszélését tartotta díjra érdemesnek a zsűri.

Major novellája paraszti környezetbe kalauzol bennünket, hogy a Németh Istvánéval rokon világban találjuk magunkat. A munkán érezni még Móricz Zsigmond parasztnovelláinak ízeit, minthogy a *Tűz a tarlón* a magyar irodalmi hagyomány kínálta novellaforma jegyében született.

Major epikusan indítja, de a ballada felé sarkítja a novellát. Balladai végkifejlet, amit már az expozíció is sejtet. Ugyanis az expozícióban már ott érezzük a tragikus vég lehetőségeit. „Az nagy baj, hogy egyfelé visz utuk” – mondja az író mintegy előre vetítve a véget. S a novella feszült légkörét sikerül mindvégig megtartania. Előbb azzal, hogy a két szövetkezeti kocsis szerelmi ügyben egyezséget kíván kötni, aztán Bencze Boriska választásának dilemmájával, majd a két fiú és a lány közötti végleges szakítással. Mire a novella végén Bandi és Boriska, utasításra, elindul begyűjteni a még kint maradt kévéket, tehát arra az útra, amelyről egyikük sem tér vissza, már valóban robbanásig feszült a légkör. S ahogyan szinte költői a fiúk találkozásának bevezető képe, úgy az a szerencsétlenség után a halálba rohanó Boriskát leíró is. Miután Bandi leesik a megrakott kocsiról: „Fölugrik a lány, kócos, a szája keserű.

Alig áll a lábán. Órült felelősséget érez. És úgy érzi, megszakad benne, elvesz a szíve, a mindene, a mindene . . .

Elfordul, futásnak ered, szoknyája magasra csapkod, lábát kisebzi a tarló. Csak szalad. Maga se tudja, hová. Orvosért-e vagy a világ végére. Mindegy. Csak fut, már a parti úton, messze előtte füst lobog. Ó rohan. Liheg, már kovácsfűjtató a melle. Szeme véres és kidülledt. Csak tovább. Talpába tüske hasít. Csak tovább, tovább, tovább, egyre futni. Már olyan, mint egy égő pipacs. Egy láng előtte a határ. Minden ég, minden piros, akár a vér.

És amikor már semmit se látott, semmit se hallott, végignyúlt a parti fűben.”

Bogdánfi novellája, az *Eső után*, már fakóbb. Itt a befejezés valószínűsége vitatható, akárcsak az írói elképzelés néhány részmegoldása is. Az öreg parasztszülőknél, miután megtudják, hogy fiuk leszrel és hazajön, az a legfőbb gondjuk, hogy „nem egyedül gyün”. „Orülok, hogy megvan, hanem amondó vagyok, hogy ide be ne tegye a lábát. Menjen, amerre lát, az asszonyával együtt.” A fiú megérkezik, az író pedig ahelyett, hogy fokozná a szülők és gyerekek közötti drámai szituációt, magyarázkodni hagyja a fiút, s ezzel élet veszíti a történet, mesévé válik. Bogdánfi novellája tulajdonképpen csak nyersanyag, amelynek durva megmunkálására került sor. Majtényi nyilván ezt a novellát is szem előtt tartotta, amikor 1951 nyarán a vajdasági magyar írók zombori tanácskozása kapcsán kifejtette, miszerint „senkiben sincs elég elhatározás, hogy kigyalogoljon a gombosi Duna-partra, a titeli fennsík csodálatos tájára, sem arra, hogy megálljon – mondjuk – Szabadkán a régi Ferencesek terén, egyszerűen úgy, mint csodálkozó, ámuló, szemlélődő költő. Még kevésbé, hogy szemlélődésbe merüljön valamelyik falu gypesorának a szélén. S hogy ezt a látszólag céltalan költői szemlélődést vagy akár tudatosan végzett megfigyelő és kutató munkát merészen formába öntse és őszintén megszólaltassa”. Majtényi pozitív példaként említi Herceg János munkásságát, aki „mindannyiunknak példát mutatott, hogy kell ezt az embert és helyzetet szemlélő műfajt beállítani. Sajnos, senki sem követte eddig ezt a kezdeményezést, amelynek pedig az általános magyar irodalomban is oly erőteljes példái vannak”.

Majtényi zombori beszámolója a „vajdasági tudat” hiányára, az elhanyagolt műfajokra (útleírás, folklór, szellemtörténet) és a történetiszemlélet néhány hibájára hívja föl a figyelmet, hogy végül a jugoszláviai magyar irodalom provincializmusára is rámutasson. Az esztétikum hiányát kifogásolja a *Híd*-szerkesztő, mondván, hogy eddig „többnyire lebecsültük, másodrendű szerepre szorítottuk az esztétikai szempontokat”. Majtényi szerint az „írások kiérlelése” nem eléggé „bensőséges”, majd hozzáteszi: „ami vitán felül áll, az – a szándék. Csakhogy a szándék tisztalagya nem mentesíthet az esztétikai elmarasztalástól”.

Hasonló kérdések foglalkoztatják B. Szabó Györgyöt is 1951 őszén, amikor az irodalmi kritikát kéri számon irodalmunktól, az íróknak pedig szemükre veti, hogy nem élnek a társadalomadta lehetőségekkel. „Eljutott-e az író a maga

szerepének felismeréséig – ez az a kérdés, amelyre nem a szerkesztőbizottság válaszolhat, hanem az író – alkotásokkal. A *Híd* tudatosíthatja és elmélyítheti irodalmi életünk jelenségeinek a megértését, tisztázhatja irodalmunk és művészetünk elvi kérdéseit, de nem rendelheti el, hogyan alkosson az író.”

Majtényi Mihály és B. Szabó György tulajdonképpen már az alakulóban levő Magyar Irodalmi Társaság feladatait körvonalazza, és mintegy előkészíti a jugoszláviai magyar írókat a következő év számos jelentős irodalompolitikai eseményére.

VÁLOGATÁS A HÍD 1950 ÁPRILISI SZÁMÁBÓL

AZ ÚJ NEMZEDÉK HANGJA

Folyóiratunk áprilisi száma vajdasági fiatal írók írásait közli. Az új nemzedék költői, elbeszélői, esszéistái és kritikusai szólalnak meg, hogy írásaikkal hozzájáruljanak irodalmi és szellemi életünk kibontakozásához és megszólaltassák a szocializmusért és a szocialista demokráciáért küzdő új nemzedék hangját.

Ezek az írások csak részben képviselik az új nemzedék irodalmi munkásságát: értelmiségi fiatalok szólnak hozzánk, míg a munkás- és parasztfiúság költői és elbeszélői még nincsenek itt képviselve. A „Fiatalok” szerkesztőbizottsága kerülni igyekezett e számnak antológia vagy almanach jellegét, és azért nem alkalmazta e művek szerkesztési elveit és szempontjait. Nem gyűjteményről van szó: e „*Híd*” szám a fiatalok irodalmi tevékenységének mai képét, jelenlegi eredményeit és sajátságait, tehát pillanatnyi helyzetét mutatja be, rögzíti.

Feltétlenül le kell szögeznünk ezt a két körülményt; egyrészt, mert ez teszi szükségessé a munkás és parasztfiúság irodalmi és művészeti megnyilatkozásaival való állandó és szervezett formában való törődést, másrészt ez foglalja magában a fiatal írók egyik fontos feladatát: a munkás- és paraszti írókkal való munkaformáknak és szervezeti feladatoknak a megvalósítását. S végül: a fiatal írók irodalmi mozgalma szerves részét képezi a vajdasági magyar irodalomnak, tehát nem törekedhettünk elkülönülésre, „fiatalok” és „öregek” szembeállítására. Ezért tartottuk feleslegesnek hangsúlyozni, még külső alakjában is, e folyóiratszám „Fiatalok” jellegét.

A szerkesztőség politikája nem is tartalmazhatja a fiatal írókkal szemben a merevséget, elzárkózást. Irodalmi mozgalmunk egysége és ereje feltétlenül kiszélesedett az új nemzedék íróinak bekapcsolódásával. Új hang szólalt meg,

mely eddig ismeretlen volt vagy csak elvétve jelentkezett felszabadulás utáni irodalmi életünkben.

A bírálatra, a kritikára utalunk itt elsősorban. Az új nemzedék fiataljai között a kritikának és az esszéirodalomnak néhány komoly művelőjével találkozunk. Az új nemzedék fejlődési lehetőségeit biztosítani annyit jelent, mint tervszerűen foglalkozni az új nemzedék kritikusainak nevelésével, állandó törődés és foglalkoztatás formájában elősegíteni irodalmi kritikánk és tanulmányirodalmunk megalapozását.

E „Híd” számban megszólalnak a néprajzzal és a nyelvészettel foglalkozó fiatalok is. Felesleges hangsúlyozni, hogy milyen nagyfontosságú feladatok várnak e téren fiataljainkra.

Fiatal írók és költők szólalnak meg, hogy művészi formában fejezzék ki társadalmi valóságunkat, a szocialista fejlődés mozzanatait, a megváltozott társadalmi tudatot, és megrajzolják az új ember arcát, erkölcsét, érzésvilágát, gondolkodásmódját.

Nem a mi feladatunk, hogy felmérjük e szám jelentőségét; nem lehet e bevezető értékelés is. A fiatal írók írásaihoz nem szükséges kommentár, és feleslegesnek tartjuk a gyámkodást is.

Egy új nemzedék hangja szól hozzánk – hallgassuk meg.

B. Szabó György

HELYTELEN VILÁG

Hatalmas léptekkel közeleg az éj. A kelő hold vörös pófával vigyorog a világra. Kúsznak az árnyékok, sejtelmes szörnyek osonnak. Elcsendesül a falu. Csak a kutyák csahognak és vonítanak a falu minden irányából.

Tatár János hazafelé baktat. Nagyon messziről jön. Vállán kőcmadzagra kötve merevedik az ásó és lapát, mint valami puska. Társai a falu déli szélén már lemaradoztak; egyedül lépked a felvégre kicsit berántott nyakkal, mintha az égről jég szemek hullanának. Megy, s küzd a gondolattal. Bemenjen-e, ne menjen-e? Szinte föllobbantja a vágyait a tépelődésével.

Még egy utca és ott lesz a kocscsma. A dorbézolás egy-egy foszlánya már ide hallatszik. Ha kinyílik a kocscsma ajtaja, mint felrántott zsiliből ömlik az utcára a különös hang-láva, amelyből csak úgy csorog a bánat, szenvedély és örület. S mikor csukódik, halkul ez a hang! De, még így is szinte hívja a kubikost, napszámost és a többi nincstelen: gyertek emberek! Menedéket adok mindenkinek, akit sárba-porba gázolt az élet.

Viaskodik magával Tatár János, ahogy közeledik a kocsmához. Még ez a hosszú kerítés és ott van. Szárazakat nyel sűrűn egymás után . . . Egész héten át inaszakadtáig lapátolta a dög-nehéz sarat a kubikos göbörből, s most sajnál magától egy fityóka pálinkát?! Dehogy! Csak egy fityóka után jön a második, aztán a harmadik és a tizedik, és ottragad, és egész heti munkája odavész, a gyerekek meg egy hétig koplalnak. Ezért fél bemenni. Most már ugyan be muszáj lépnie, kétkézzel húzza az ördög. De csak egy féldecire – mondja majdnem hangosan, hogy hangjától szinte maga is megretten. Benyit.

Vállán megfogja a kócmadzagot, hogy kiakassza nyakából az ásót, lapátot, hogy a sarokba támassza. Ez szinte már gépies mozdulat, de akkor ötlük eszébe: csak egy féldecire jött, azt állva is fölhajthatja, és már fordulhat is kifelé. Nyakába hagyja hát a szerszámokat.

Oda lép a pléhvel bevont söntéshez, s kér egy kisüveggel. Felét azonnal kiissza, előbb megöblíti vele a száját, aztán egy kortyintással lenyeli. Hatalmas sétál az ádámcsutkjára.

Az alacsony kiskocsmá tömve van emberekkel. Mindegyiken hetes szakáll, szennyes ing, konyult kalap, sallangos gúnya. Hangos láрма, kiabálás, danolás, káromkodás, veszekedés keveredik érthetetlen hangzavarrá. A vastag füstfelhő mögött, egyik sarokban harmónikás játszik. Egy ember mulatozik előtte. Konyult madzaggal körülkötött kalapja mellé pénz tüzött; nagy, fekete tenyerét a feje felett illegeti-billegeti valami nóta ütemére, de a nótát innen a söntéstől nem lehet hallani . . . Mind elesett ember ez. S mindnek a szíve csordultig van keserűséggel. Az alul csapkodó élet minden kínja sűrűsödik bennük. Akad köztük olyan is, aki rabja az itálnak. Pali bácsi, ott a fal mellett: vén legény, haja zsíros, vörhenyes és orra mint egy szivacs a borvirágtól. És Mátyás bácsi, a vén fuvaros, aki az utolsó garasát is a kocsmárosnak adja. Ivásuknak oka nemcsak a szegénység. Szenvedélyükké vált az alkohol élvezése, akár a cigaretta a többi embereknek. Ezek a „hivatalos” részek. De ittas itt már majd mindenki. Így szombat esténként nagyon sokan vannak, akik a faluszéli rozoga életből betérnek ide. Majdmind azok a szegény nincstelének, akik semmi úton-módon nem tudtak megkapaszkodni a sunyi, fondorlatos világba.

Ez nem az a fajta, aki a mámornak, gyönyörűségnek, pillanatnak él. Mi hajtja őket akkor ide?

Tatár János lenyelte a második kortyinit is, és az üres üveget oda koccintotta a söntés pléhlapjához, azzal a mozdulattal, hogy: még egyet! De hirtelen fizetett s kifordult a kocsmából.

Milyen üde és józan kint a levegő! Csak józanabb világ kellene hát. Mert itt úton-útfélen kábulatba, forróságba bukik az ember. Még itt kinn, a faluszélen is, ahol pedig össze kellene szorulni az embereknek, hogy a középük

csapkodó vihar megtorpanjon erős faluk előtt. De nem ezeknek az embereknek a vétke, hogy nem szoros láncként kapcsolódnak egymáshoz . . .

Nyolcat harangozták. Szaporán szedte lábait hazafelé. Egyik ház előtt fekete tömeg. Bandázók. Hangjuk nem hallatszik. Biztos mormolják az Úrangyalát az esti harangszóhoz. Megálljon, ne álljon velük egy pár szóra? . . . Olyan ügyetlen érzés fogja el ezekkel az emberekkel szemben mindig. Ezek azok a faluszéli szegények, kik megvetették a lábukat a földön: pár hold földjük, lovuk van. Nem járnak annyira a korcsmába, de enni is keveset esznek, pedig jobban telne nekik, mint a napszámos osztálynak. Imádkoznak. Az élettől eltanulták, hogy a tőlük koszosabbakra kajánul, sunyin kell vigyorogni. Tatár János nem érzi magát köztük otthon, pedig sorsuk alig egy árnyalattal különbözik. Valami buta, megmagyarázhatatlan érzés feszélyezte mindig, ha közójük keveredett. Talán, hogy ő nem tudott legalább annyira megtollasodni, mint ők. Ez a szégyenérzet most is arcába futott. Nem állt meg, csak csöndesen odaköszönt, hogy ne zavarja őket az imájukban. De alig hogy háta mögött hagyta a bandázókat, már megjegyzéseket suttogtak utána.

Hazaért, s elfelejtette ezeket a bajokat.

Apró gyerekek csüngtek a ruháján, ugrándoztak előtte, átölelték a lábát, némelyik még bukfencet is vetett a szoba földjén. Viháncoltak, kiabáltak s boldogok voltak nagyon, hogy egyheti munkájából hazaért az apjuk. Őt torok, mint őt orgonasíp visította a fülébe:

– Édesapa, édesapa, találja ki, mit főzött édesanya!

Arcuk piros, mint a zsírbansült pampuska.

De talán legboldogabb az anya. Repes a szíve, hogy az ura idejében hazajött. És a meglepetés: az asztal közepén a tál csirkepaprikás. Fehér pára emelkedik belőle. Áldozati füstként gomolyog. Az asszony mutatja be ezt a gyönyörű étel-áldozatot az urának, aki egy hétig kubikolt kenyéren-hagymán. Szinte ömlene ki száján a szó: neked főztem, édes uram. De visszaszorítja. Nagyon keservesen jutott pedig a tyúkhöz, összekuporgatott filléreiből vette. S hogy milyen nagy újság egy szerény kis csirkepaprikás is ezekben a még szerényebb kis házakban, azt tán legjobban ez az öt kisgyerek örömszivaja bizonyítja:

– Édesanya tyúkot vágott, édesanya tyúkot vágott! . . .

Hogy sugárzik a feleség arca, ahogy a tányérokat szedi elő, hogy zsvajganak a gyerekek, s ő olyan fáradt, pedig tán most mégis mosolyogni illenék neki is. De hát kedvetlen, fáradt. Leül az ágy szélére s nézi egy darabig a felemelkedő fehér ó párát, hogy milyen puhán olvad bele a levegőbe. Aztán már nem is a párát nézte, csak bámult a semmibe. Nehéz ökleit az ölébe ejtette, hátát kicsit meggörnyesztette, mint a pihenő munkások szokták. A gyerekek felugrálnak az ágyra és körültpogatják az apjukat, rángatják, cibálják, ölelik, nézik a tenyerét, hogy milyen nagy, az övéké meg milyen kicsi. Az egyik gyerek erőnek erejével az apja lábafejére akar állni, hogy hintázzon egy kicsit. Az apa végre

megragadja fia karját és lába fejével magasra emeli. Aztán többször megismétlik ezt a himbálást. A hintázó kicsi sejpítve mondja:

Hinta, pajnta

Tajácsoni Katica . . .

Nevetnek és sorakozik mind, hogy őket is hintáztassa az apjuk. Tatár János ajkán röpke mosoly suhán át, és mindegyik fiát magasra emeli. Azok lelken-deznek s hangosan sivalkodnak. Az anya közbük suhint éles hangjával:

– Csendesebben, mert fölébred a Jolika.

Az apa belefárad a játékba. A gyerekek meg csak most melegedtek bele s kérlelik állhatatosan, hogy játszanak tovább. De ő nem tud együtt örülni ezekkel a zsbongó gyerekekkel, úgy fáj mindene, úgy húzza az ágy! Le tudna dőlni, mint egy karó s három nap, három éjjel egyfolytában aludni. De hétfőn hajnalban már indulnia kell, vissza a sáros gödörbe s lapátolni egész héten át. Aztán még egy hétig, tízig, százig, még csak ki nem dől. S ugyan miért? Hogy felnevelje a gyerekeit és aztán ők dobálják a sarat? Mi öröm telik ebben? Hát öröm az, az égető napon szinte pattanásig feszíteni az inakat, emelgetni a sarat, aztán csak inni a rengeteg vizet, izzadni és sérvet kapni? Itthon meg csak átaludni a vasárnapot, hogy valamennyire kipihenhesse magát egy hétre? Mi ebben az öröm? És ezt állandóan egy életen át. És miért? Csak azért, hogy született, s ha már él, hát robotoljon a vacak életéért? Vagy másként is lehetne, egy másfajta élet is lehetséges volna? . . .

Még éhséget sem érzett.

Csak falatozás közben jött meg az étvágya.

Feltűnt neki, hogy felesége alig csipegeti a paprikást. A gyerekeknek is pár kanállal szedett csak. Őneki főzte tán? Kedvezni akar a felesége, vigasztalni? . . . Ő is immel-ámmal evett most már. Csak az öntött salátát falta. Azt lehet . . . Meg tudná maga enni az egész paprikást. De hét száj van mellé ám! S a gyerekek csak úgy falnak! Kanalaikkal nagy zajt csapnak a cseréptányérokon.

Csak apa és anya ülnek az asztalnál, az öt gyerek szerte szét a szobában; ki az ágyon, ki a padkán, ki a földön esik neki a jószű, de olyan kevés eledelnek. Egyik fölkel a ház közepéről, s nyújtja a tányérját anyjának, de nem szól semmit. Nyújtja az üres tányért és nem tágit az asztal mellől. Az anya zavartan, piroosan néz a fiára. Hiába parancsolt rájuk, hogy ne egyenek olyan sokat ma estére, szegény apjuknak kell, aki annyit dolgozik. De nem szólhat a fiára, mert az ura észrevenne valamit s inkább fölkelne éhen az asztaltól, csak a fiainak jusson. Valamicskét tesz a fiú tányérjába. Sorakozik a többi is az üres tányérokkal. Mindegyikbe rak még pár kanál zsíros levet . . .

Az asszony úgy tesz, mintha már jóllakott volna. Pedig alig evett még. Az ember észreveszi ezt. S ő is játssza a jóllakottat, mert attól fél, ha sokat eszik, nem marad a gyerekeknek . . . Egyik legszomorúbb játék az ilyesmi. Tatár János csak nyújtogatja a nyakát és turkál a tálban, mintha nyomtatól egy

utolsó jó falat után halászna. Aztán föláll, nyújtózik egyet, hogy most már torkig van étellel.

Így játszanak a szegények. S ha kell, még elégedettséget is erőszakolnak arcukra, hogy otthon a családban elhitessék egymással, hogy jóllaktak. Persze, csak akkor, ha a béke meg tudott még maradni köztük. Mert máskülönben sokkal durvább élete van a szegénységnek.

A gyerekek asztalra tolják üres tányérjaikat s már futnak is vissza a padkára vagy az ágyra, mert jól tudják, hogy háromszor kérni nem szabad.

– Jóllaktatok? – kérdezi az apjuk a padkán s ágyon pislogó apróságokat.

– Persze, hogy jól – előzi meg őket az anyjuk felelete.

A gyerekek nem szólnak semmit, csak szégyenlősen nevetnek, lecsapják fejüket s lökdösik egymást.

Az asszony a tál után nyúl. Félrefordítja s rebegeve, félve mondja urának:

– Jó lesz neked reggelre . . .

Tatár János rá se néz a tálra, csak valamitől felingeredik, arca elvörösödik és megfeszül. Érzi, csak akkor szabadulna meg ettől az érzéstől, akkor könnyebbülne meg, ha jól a felesége arcába vágna. De nem tudja mért. Nem haragszik a feleségére, mégis most ütni szeretné, vagy legalább irtózatosan lepocskondiázni, hogy kidühönghesse magát. De csak rágyújt s füstöl. Nézi a két kopott ágyat. Még dunna sincs rajtuk, csak szalmazsák, szivárványos rongypokróccal letakarva. És ezen az ágyon milyen édesen alszik Jolika . . .

A gyerekek feküdni készülnek. Egyik ágyon Jolánkával alszik az anya, egy gyerek a kuckóban, a másik ágyon hosszában három gyerek és a legkisebb keresztben a lábuknál. Az ember, ha kicsije van a feleségének, mindig a földön hál a subában.

Alighogy elszunnyadnak a gyerekek, Jolánka hirtelen följedd és élesen sivalkodni kezd. Az anya karjába kapja s ringatja.

– Na, na, te büdös bubus, nem szabad bántani Jolikát. Dá, dá, megveri anyuka a krampuszt . . . Még Jolikát meri bántani, nesze, nesze – és rácsapkod az ágy végére.

A sivalkodásra felébrednek s mocoogni kezdenek az ágyon a gyerekek.

– Édesanyám, rugdos a Pali – mondja elnyújtva, aki keresztben fekszik.

– Nem igaz, hanem ő bezserézi a talpamat – védekezik amaz.

– Békével legyetek, mert közétek vágok!

Jolika már nyöszörögve sírdogál, de igen kitartóan.

– Szoptasd meg – veti oda bosszankodva az ember.

Az anya keblének fordítja kislánya arcát. Elhallgat Jolika s mohón az emléő után kap pindurka szájával, csöpp ujjával még bele is kapaszkodik.

– Ne harapj, te – szisszen föl az anya.

Kis idő múlva kiköpi Jolika mellett s keservesen fölsír.

– No, lelkiem, no – kínálgatja az anya.

A szopós újból belekap mint a hörcsög, de hirtelen el is fordítja a száját és sír.

– Nincs tej – néz a férjére az asszony.

Tatár János rágyújt.

Jolika visít, szinte a frász rázza.

Az ágyban újból mozognak a gyerekek, és az egyik tele szájjal bömböl. A másik kenyeret kér.

– Dögletek mingyárt, az anyátok krisztumát! – kiált rájuk az anyjuk.

De aki bömbölt, az bömböl tovább.

Aki kenyeret kért, most is kéri.

Jolika tovább ordít.

Az anya belefeketedik az ordítózásba, homlokán verejték s le-föl járkál a sivalkodó Jolikával.

– No, adjon egy darabot – makacskodik sírva az éhes.

– Nesze, nesze – ugrik oda az anyja és üti – te mindig akkor zabálnál, mikor ledöglesz?

Most az is jajgat.

Tatár János megfeszül egész testében. Nagyot szív a cigarettából, aztán még egyet, s a földhöz csapja a csutkáját, csak úgy freccsennek szét a parázs-morzszák.

Fölugrik és kirohan.

A lárma kihallatszik az udvarra, kihallatszik az utcára. Futni kell tovább, a kocsmá felé. Űzi a cudar élet, melyben józanul élni irtózatossá teszi . . .

Németh István

FEHÉR FERENC

BOCSÁSSATOK MEG

Bocsássatok meg, ti kedvesek, hogy
nyaratok hozsannás reggelében
megközelítem a tájat.

Csak pár percre, s lopva jöttem,
dülőutak porába szórva

hajnali köszöntésem halk jóreggelét.

Látom, ti a régiek vagytok –

kaszátoknak csorbább csak az éle;

de megveritek szikrázó napkövekkel régi acéltok,
hogyha majd lepihente délben, ebédre.

Fehér füstfellegekre kapaszkodnék, mostan,

hogy beszáguldjam kisgyerekkori tájam,
 s kedveskedő aranymosollyal tapsikolva –
 Apám, mosolyt csaljak arcod ráncai közé.
 Ülök egy mesgyekarón. Arcom már barnára
 nem cserzik nyilazó kánikulai fények, –
 s lám, a kaszások már meg sem ismernének.

Piros kendők hívogató feltja hajlong tört tarlók
 könnyező, aranyszín tálján, –
 Fordulj napnyugotnak, öcskös,
 fuss, és sírjad el árva csószkunyhók hűvösében
 terhes nincstelenséged esti imáját . . .

PANASZOS DAL

Alig hogy gyermek voltam,
 s most megdöbbenek:
 Kicsi paraszti pajtásaim
 már meg nem értenek.
 Tegnap, vagy az örök, nagy
 végtelenségbe' volt,
 hogy játszottam utcavégen,
 kerengtem karikámmal, míg
 elbúvölt csillag titka, méla holdfény? . . .
 Hol vannak a pajkos esték, a
 szúzi, ártatlan ölelések,
 mikor tavaszvágyak kikezdték
 bamba szivem, s csak vártam
 az első nőt, ki egyre késett? . . .

Vártam én is, – csókra,
 – puhára, ölelésre.
 S most szánom és bánom kamaszságom,
 hívom az ifjúságom, – így
 mindenről lekésve,
 mindent csak megálmodva . . .

Csókomnak ezüst-zamatját
 koptatja szürke megszokottság,
 szavaim szerelmes fényét
 hazugság hamvvedrébe oltják
 sajgó szívem szomorú könnyei . . .
 – Beteg az, kit én szeretek.
 Belőlem borzongás permetez, –
 fekete éjszakáim fénytelen percei . . .
 S ha lehullok egy lányra,
 örökre sebzem meg,
 mert halkuló vágyaim lesz az álma.
 S ha símítom hamvas haját,
 mindannyiszor megtépem,
 védtelen, remegő vergődéssel . . .
 Az arcom, az arcom mindig rezzenéstelen,
 hogyha megtöröm barbár közönnyel
 szerelme tükrének símaságát . . .
 És kínjában mindig ott ég az
 én beteges, barna bénaságom.
 – Kit annyiszor megölök, –
 élsz már csak kínjaidban,
 gyönyörű, kicsi fájdalomvirágom.

(1950)

BORUS ERZSÉBET

MIELŐTT MEGJÖN A TÉL . . .

Szorítsd még jobban a kezem,
 Mert fúj a szél, jaj ősze járunk!
 S elfújja egyetlen s utolsó,
 Örökös nagy-nagy ifjúságunk.

Mi lesz, ha szürkül a fejünk
 S forró, vállunkon fonnyad az éj?
 Maradjunk legalább addig ifjak,
 Mielőtt még megjön a Tél.

Szorítsuk addig egymás kezét;
Vénen egymásra nézni se merünk.
Lehet, hogy másnak lesz még tavasz,
De mit ér már nekünk?

Jaj, fogjad nagyon a karom,
Leheletünktől kékebb legyen az ég.
S hogy mindig fiatalok maradjunk,
Meneküljünk, meneküljünk,
Mielőtt még megjön a Tél.